

Het is tijd

Het is tijd

*Laatste berichten van
Albert de Lange*

*Ingeleid door **Bert Keizer**
Met bijdragen van **Paul Arnoldussen**
Samengesteld door **Marjolein Datema**
& **Paul Arnoldussen***

Boom Amsterdam

© 2015 De auteurs

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Ontwerp omslag & binnenwerk
René van der Vooren, Amsterdam

ISBN 978 90 8953 673 0 | NUR 680

Boom

www.uitgeverijboom.nl

Inhoud

Inleiding

Door Bert Keizer 7

Hij had er zo'n zin in

Door Paul Arnoldussen 11

Het is tijd

- 1** De ideale patiënt 27
- 2** Een eenzame triomf 30
- 3** De ogen van de specialist 33
- 4** De redding ligt voor het grijpen 36
- 5** Angst! Woede! Verdriet! 39
- 6** Notities bij een afscheid 42
- 7** De overrompelende zorg 45
- 8** Een bittertje op Ameland 48
- 9** Sterven is een hele kunst 51
- 10** Het recht op de geplande dood 54
- 11** Het leven na de euthanasie 57
- 12** Een geschifte Duitse professor 60
- 13** Met as kun je behoorlijk tobben 63
- 14** Wat doet dat met je? 66
- 15** Je moet er niet aan denken 69
- 16** De wensen van wijlen de geliefde 72
- 17** Een vrolijk en ongezond leven 75
- 18** Feestelijke dagen in de verlenging 78
- 19** De familie van Tiggertje Paard 81

Inhoud

- 20** Doorleven in 2015 84
- 21** Dood & verderf 87
- 22** Klotewereld en kutweer 90
- 23** Telefoon voor de heer Pontiac 93
- 24** De populariteit van het levenseinde 96
- 25** Aan het bed van mijn vader 99
- 26** Aan het sterfbed van mijn vader 102
- 27** Aan het graf van mijn vader 105
- 28** Kenners onder elkaar 108
- 29** Sleutelen tot het bittere einde 111
- 30** Slechtnieuwsgesprekken 114
- 31** Hoe je de dood op afstand houdt 117
- 32** Berichten uit een kleine wereld 120
- 33** Is er leven na de bonus? 123
- 34** Het is tijd 126

Lezersreacties 129

Inleiding

Door Bert Keizer

Soms breng je iemand naar de trein, of nee, Schiphol is het eigenlijk altijd, en na het laatste zwaaien loop je weg en denkt dan: als ze neerstort, was dit dan een goed afscheid? En alles in je roept: nee! Maar als je je omdraait voor een betere laatste groet, dan is ze al weg. Sterven is niet alleen lichamelijk in een hoek gedreven worden; je moet er ook nog goed bij zwaaien naar de omstanders, want die moeten straks, als jij neergestort bent, verder met hun leven.

Het is maar weinigen gegeven om zo treffend naar de achterblijvers te zwaaien als Albert de Lange deed in zijn columns in *Het Parool*. Als krantenlezer denk je: Hoe lang kan dit goed gaan? Want we zijn wel op weg naar Zorgvlied. De ontknoping is duidelijk, maar hoeveel zijpaden bestaan er voordat je bij het graf beland bent? Je leest zijn stukken daarom met een zekere huiver, die ook nog eens gevoed wordt door de lastige vraag of je het zelf zo zou kunnen, dat sterven.

Maar De Lange was erg goed gezelschap, en wist je door zijn frisse eerlijkheid aardig weg te houden bij het morsige geneuzel over het eigen hachje. Hij had geen last van eeuwigheidsvrees of eeuwigheidsverlangen: 'Ik heb niet de minste moeite gehad een protestants-christelijke opvoeding achter me te

laten — anders was ik wel een gevierd Hollands schrijver geworden.’ Nee, God zat hem niet dwars en ook de mallotige beloftes uit alternatieve hoek schudde hij met zichtbaar gemak van zich af, overigens zonder er gehakt van te maken — een verleiding die ik niet zou kunnen weerstaan.

Hoewel hem voortijdig ‘de stoffelijkheid is aangezegd’, proef je in zijn stukken nergens woede of wanhoop. De vraag of hij er überhaupt wel mee zat dat hij spoedig zou sterven, beantwoordde hij door te wijzen op het feit dat hij juist daarom deze columns schreef. Ook zijn verdriet komt hierin aan de orde, maar in de vorm van een elegante afwijzing. Hij nam ons niet mee naar de binnenste vertrekken van zijn leven, waar vrouw en kinderen hun weg zochten bij zijn sterven: ‘Blijft over verdriet. Dat wil ik graag klein houden, of althans in kleine kring.’

Er is maar één punt waarop ik het volstrekt oneens ben met De Lange: op 13 december 2014 ging hij zijn darmkanker cijfermatig te lijf. Hij schreef: ‘12.848 gevallen in 2010 waarvan 7192 als gevolg van levensstijl.’ Ik weet niet waar hij dit getal vandaan had, maar ik heb zoiets nog nooit gehoord en zou alle lezers willen toeroepen dat dit aantoonbare onzin is. Gelukkig trok hij zich er niet echt veel van aan en viel hij kalmpjes terug op ‘domme pech’ als enige verklaring.

En toen kwam de dood van zijn vader er ineens tussendoor. Ik zou zeggen: als er iets is wat je er, zelf stervend, *niet* bij kunt hebben, dan is het wel een andere stervende. Maar ook deze golf veegde hem niet van het strand, integendeel: die dood was

als een generale die hem minder angstig maakte voor zijn eigen afscheid.

Ik denk dat iedereen bij (her)lezing van deze columns wel een breekpunt heeft, een punt waarop je zelf moet huilen om deze moedige man. Voor mij kwam dat bij het bezoek aan zijn moeder toen hij haar ging vertellen dat zijn werkelijke einde nu toch echt nabij was. Het was nauwelijks een maand na de dood van haar man, en nu kwam haar zoon zijn laatste nieuws brengen: 'Ik voelde me bezwaard om dit ook nog bij haar neer te leggen', schreef hij. 'Ze omhelsde me en zei: 'Jochie, jochie, jochie toch.' Nou ben ik een vrij grote kerel, maar dan word je dus ineens weer het kind.'

In de erop volgende weken constateerde hij dat de scherpte van het definitieve vonnis toch weer een beetje sleet. Hij hield oog voor de verlegenheid die mensen bevangt als ze na een waarschijnlijk laatste bezoek vertrekken: 'Ik zeg tegen iedereen dat we elkaar gauw weer zien, dat het zo'n vaart niet zal lopen.'

Maar dat deed het wel, en via de gehate flesjes zuivel en het voor mij nieuwe PHPD-syndroom kwam hij tot een mededeling die mij als heldhaftig treft: 'Maar wat winst was, gaat nu op nodeloze verlenging lijken en de vraag begint zich serieus op te dringen: hoe lang ga ik door? Ik geef nauwelijks nog — ik krijg en ik neem.'

Wij wauwelen heel wat af over 'een voltooid leven', maar bij Albert de Lange zie ik soms een glimp van wat dat zou kunnen betekenen.

Hij had er zo'n zin in

Albert de Lange (1957-2015)

Door Paul Arnoldussen

Het voordeel van een aangekondigde dood boven een die uit de hemel komt vallen, is dat je dingen hoort die je anders niet zou horen. Over het algemeen zijn dat plezierige dingen; Albert wees er meer dan eens op. Zo kreeg hij op 19 oktober 2014 een mail van Harry van Wijnen. Die was adjunct-hoofdredacteur van *Het Parool* geweest, maar Albert heeft hem in die functie nooit meegemaakt. Harry ging naar *NRC Handelsblad* kort voordat Albert kwam. Hij werd daarna ook nog hoogleraar Persgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit.

In de mail van Van Wijnen stond: 'Je was mijn favoriet onder de Paroolmensen van de generatie na de mijne. (...) Je hebt in je 57 jonge jaren genoeg geschreven en wat je hebt geschreven strekt *Het Parool*, maar ook de journalistiek blijvend tot eer. Laat je nog eenmaal gezegd zijn dat je veel lezers aan je verplicht hebt en mag het je tot troost zijn dat er lang voorbij je definitieve deadline nog over jouw journalistiek gepraat zal worden. Zoals we nog steeds praten over de collega's Willem Witkampf, Jeanne Roos, Nico Polak, Han Hoekstra en Simon Carmiggelt. Aan die keten voegen we straks de schakel Albert de Lange toe.'

Albert, een jongen uit De Krim. Daar had hij wel plezier in, want wie weet dat De Krim een dorp is vlak bij Coevorden? Het gezin — hij de oudste zoon — trok naar Oostelijk Flevoland, waar vader Roelof een geslaagd boerenbedrijf begon. De lagereschoolcarrière van Albert verliep ongetwijfeld prima; daarna werd het wat minder. In zijn eigen woorden: 'Op twee middelbare scholen had ik enig succes in de redacties van de schoolkranten — verder nergens mee.' Al op de mavo was hij tipgever van nieuwsblad *De Flevolander*, waar hij ook als leerling begon. Jaren later keek Albert erop terug:

Bij mijn allereerste werkgever maakte 'de slangenproef' deel uit van de sollicitatieprocedure. Voor dat je als leerling-journalist kon worden aangenomen, moest je een proefstukje schrijven aan de hand van een paar gegevens: man, slang, heide, gewond, eerste hulp. De opdracht was met deze informatie een bloemrijk politiebericht af te leveren, opdat ze konden zien of je de elementaire vaardigheden beheerste. Wat ik ervan gebakken heb, weet ik niet meer, maar ik kon in dienst komen, aangezien ik al in de buurt woonde, zodat ze geen verhuisvergoeding hoefden te betalen, en niet over de juiste diploma's beschikte, wat een schrijnend geval van onderbetaling legitimeerde.

De Flevolander verscheen twee en later drie keer per week, en was een uitgave van Koninklijke Boom Uitgevers. Toen we het begin 2015 hadden over een mogelijke bundeling van zijn afscheidsrubriek en

Boom kwam ter sprake als mogelijke uitgeverij, reageerde Albert enthousiast: 'Bij Boom begonnen, bij Boom eindigen, een mooie cirkel.'

De krant had Dronten als uitvalsbasis, en op die plaats concentreerde hij zich ook. Journalistieke uitstapjes naar Elburg en Kampen beschouwde hij, ongetwijfeld terecht, als premie voor goed functioneren. Was het een wonder dat hij, 21 jaar oud, al snel terecht kon bij het *Nieuwsblad van het Noorden*? Hij vertelde eens dat hij per trein naar Groningen ging voor het sollicitatiegesprek en bij het binnenrijden totaal geïntimideerd was. In Dronten kende hij iedereen wel zo ongeveer, maar hoe moest dat nou in deze wereldstad? Hij had er een hard hoofd in. Het bleek warempel toch wel mee te vallen.

Alberts eerste portefeuille was Welzijnswerk — het lot van vele beginners, want in journalistenkring weinig geambieerd. Drugshulpverlening, de sociaal psychiatrische diensten en de Sociale Dienst streden om zijn aandacht. Zijn uiteenzetting over de organisatie van het Groninger welzijnswerk, zoals beoogd in de nota *Aanzet tot democratische plan-ningsprocedures*, verscheen onder de pakkende kop 'Gemeente moet zich nu eindelijk eens uitspreken over taakverdeling'. Het gaat wat ver om deze ervaringen traumatisch te noemen, maar vaststaat dat deze branche toen Albert later leiding gaf bij *Het Parool* zeer onderbelicht bleef. Het woord 'mantel-zorg' heeft hij nooit opgeschreven. Een enkele keer heb ik hem de term horen uitspreken en uit iedere lettergreep sprak weezin.

Gelukkig was er meer te doen in Groningen. Het Nieuwsblad had een ironisch rubriekje met ditjes en datjes, vergelijkbaar met 'Dag in/ Dag uit' in *de Volkskrant*, waarin hij heel wat kwijt kon.

Alberts eerste flinke reportage maakte hij in februari 1979 boven het ingesneeuwde Friesland. Hij vergezelde luitenantvlieger W. J. van Es die bij het gehucht Blija balen kippenvoer uitwierp boven een geïsoleerde boerderij. 'Tienduizend kippen hadden sinds dinsdag geen voer meer gehad. Missie kippenvoer volbracht.'

De ervaren journalist De Lange was altijd wat terughoudend in het geven van opinies rond nationale en internationale kwesties, de jonge De Lange was daar onbevangener in. Over het bezuinigingsbeleid van de toenmalige onderwijsminister Arie Pais: 'De maatregelen zijn economisch gezien best te billijken, maar slaan ideologisch de plank mis.'

Regelmatig had hij politiedienst. Tegenwoordig bel je dan even de politievoorlichter om te vragen of er nog wat gebeurd is, destijds in Groningen fietste je langs de politiebureaus. Hij heeft naar het schijnt nog wel eens geïnformeerd naar ongeregelheden in een kroeg aan de Grote Markt, de avond daarvoor. Daar keek de politie van op, Albert had er zelf middenin gestaan. Zijn reputatie als journalistieke kwajongen was al vroeg gevestigd. Meer dan eens is hij bij het *Nieuwsblad* met ontslag bedreigd, maar de boven hem gestelden kwamen steeds weer tot inkeer. Het zegt genoeg over zijn kwaliteiten.

Wouter Gortzak, hoofdredacteur van *Het Parool*, haalde Albert in 1985 naar Amsterdam. Hij nam iets

wezenlijks mee: zijn vrouw Marjolein Datema, een collega bij het *Nieuwsblad* die in Amsterdam een eigen loopbaan als beeldredacteur opbouwde. Ze kregen twee kinderen, Mick en Hannah.

Wat al meteen opviel op de *Parool*-redactie aan de Wibautstraat: hij had er zo'n zin in, hij begon die eerste ochtend meteen met schrijven. Nou lijkt dat zo gek nog niet — waar kwam hij anders voor — maar de meeste mensen beginnen met een rondje voorstellen, een beetje kat uit de boom kijken en zo. Alberts oriënterende periode duurde hooguit een minuut of tien, en toen zat hij al achter zijn bureau, telefonierend en tikkend. Dat was geen zinderende ambitie, maar puur enthousiasme. Al na een paar dagen zei bureauredacteur Frank Zijp: 'Die jongen vindt tikken leuk.' Ook dat lijkt niks bijzonders, maar dat is het wel. Het is lekker om informatie te vergaren, je stuk in de krant te zien, maar het optikken zelf blijft voor menigeen een zware opgave. Niet voor Albert: je zag het aan hem. Een deuntje fluiten en tikken gaat niet zo goed samen, maar ik heb het hem zien doen.

Zijn gretigheid, virtuoze stijl, snelheid, kritische vermogen, vindingrijkheid en ironie (het is een boel maar er is niets aan gelogen) maakte hem al snel tot sterreporter — een verschrikkelijk woord maar het is niet anders. Als er een forse reportage moest worden gemaakt, of het nu was in de Verenigde Staten of in Osdorp, viel de keus heel vaak op hem. Overigens wachtte hij niet op opdrachten. Ik mocht korte tijd zijn chef zijn, en dat was eigenlijk een vrij ongecompliceerde zaak. Albert deed goeddeels wat hij zelf

wilde. Op een maandagochtend kreeg ik een buitengewoon krakerig telefoontje waarvan de portee was dat hij er niet was. Ik kreeg nog wel te horen dat hij in een vliegtuigje boven Spanje zat. Helaas was de verbinding te slecht om te kunnen vertellen wat hij daar deed. Ik wist niet eens dat hij weg was.

Hij had een avontuurlijk bestaan, dat is zeker. In zijn mooie necrologie in *Het Parool* van 25 april 2015 herinnert Bart Middelburg aan zijn verhalen vanuit Suriname uit 1986 en 1987:

Hij maakte naam toen hij weken in de (...) jungle verbleef om er rebellenleider Ronnie Brunswijk en diens junglecommando te portretteren. Ter afsluiting van de reportagereis vloog De Lange met Brunswijks pr-man Frits Hirschland met een krakkemikkig Beechcraft-vliegtuigje van Miami naar Aruba, waar het toestel door de autoriteiten helemaal uit elkaar werd gesloopt vanwege de verdenking dat het wapens vervoerde voor de Surinaamse opstandelingen. Er werd niets gevonden, maar De Lange werd door de onafhankelijke staat Aruba (...) tot persona non grata verklaard.

Albert was enorm belezen. Hij gaf ruimschoots blijk van een goed boek dat hij net uit had en een collega die in zijn ogen iets onverstandigs zei over een auteur kon nog wel eens op een sympathiek terechtwijzend mailtje rekenen. Toch was hij vooral een doener. In oktober 1994 had hoofdredacteur Sytze van der Zee bedacht dat Albert en ik een serie moesten maken en een boek in verband met de aankomende vijftigste

viering van de vierde en vijfde mei. Het werd een boek over de gebeurtenissen van mei 1945, en daarvoor moet je natuurlijk vooral in het archief van Oorlogsdocumentatie zijn. We meldden ons daar om een uur of twaalf. Albert kon z'n draai niet zo vinden en vroeg drie uur later: 'Zeg, zitten we hier nog lang?' 'Nou, toch wel tot december,' zei ik argeloos. Albert keek me verbijsterd aan. Hij had zich afgevraagd of we om vier uur klaar zouden zijn of dat het wel half zes zou kunnen worden. We hebben de taken toen maar verdeeld. Albert ging meer de straat op en ik de archieven in. Dat had wel tot gevolg dat hij voor dat boek nog in Israël en de Verenigde Staten is geweest en ik in de bibliotheek van de Koninklijke Militaire Academie in Breda.

Een jaar eerder was zijn eerste boek verschenen: *Voorbij de Muur*, reportages over het verenigd Berlijn. Met erg veel vertellende mensen en erg weinig archief. Raymond van den Boogaard noemde het in *NRC Handelsblad* 'geweldig'.

Al bij zijn leven werd Albert een legende op de redactie. Over de afloop van zijn interview met Yab Yum-eigenaar Theo Heuft in de Korte Leidse Dwarsstraat zijn talloze versies in omloop, dit is de rode draad: het gesprek eindigt met een partijtje 'armpje drukken' tussen Heuft en de verslaggever. Heuft wint, wat verbazend is gezien het verschil in postuur van beide mannen, maar begrijpelijk in het licht van hun verschillen in drankgebruik die avond. Albert verlaat het restaurant. Hoe en waarom is niet duidelijk, maar eenmaal buiten heeft hij de autosleutels van de foto-